

WEST-FRIESLANDS

oud
NIEUW^{en}

34e BUNDEL VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP „OUD WEST-FRIESLAND”

Kolven ... een boeiende sport

Het kolven wordt wel eens genoemd een folkloristisch spel maar is deze benaming wel juist? De 544 actieve kolvers van de Nederlandse Kolfbond beoefenen dit spel waarachtig niet om slechts een eeuwenoude traditie in stand te houden maar eenvoudig om het genoeg van het spel zelf; eenmaal de juiste slag geleerd en opgenomen in de kring van de ware liefhebbers van deze sport kun je met het kolven niet meer ophouden.

Hierbij speelt ongetwijfeld de zeer goede verhouding tussen de leden ook een grote rol; uitdrukkelijk wordt vermeld in de statuten van de bond dat de vereniging zich ten doel stelt de beoefening van het kolfspel in Nederland te bevorderen én vriendschap aan te kweken tussen de kolvers onderling. Bij officiële gelegenheden als een jaarvergadering wordt vaak gesproken van kolfvrienden en de overleden leden worden daar herdacht als 'de kolfbroeders, die van ons zijn heengegaan'. Deze woorden hebben een reële inhoud.

In vroeger eeuwen werd het kolfspel beoefend in de open lucht en nog in het begin van deze eeuw werd in strenge winters soms een kolfbaan aangelegd op het ijs - de baan is dan zeker waterpas! - maar tegenwoordig kennen we dit spel alleen nog als zaalsport. Deze sport eist heel speciale voorzieningen. Er wordt gespeeld op een baan van 17 meter lang en 5 meter breed; de vloer moet bij voorkeur van cement zijn, waterpas, glad en zonder scheuren. De kolvers te Nieuwe Niedorp kunnen er zich op beroemen een van de beste banen tot hun beschikking te hebben en de eigenaars van het café Prins Maurits hebben er altijd een eer in gesteld een uitstekende accommodatie te bieden aan de spelers.

Op de lengte-as van de baan, twee en een halve meter van het voorschot en twee en een halve meter van het achterschot staan twee palen, ongeveer 15 cm dik en ruim 1 meter hoog; zij zijn schuin geplaatst naar het midden van de baan onder een hoek van 85 graden om het opspringen van de ballen te voorkomen.

Bij mijn bezoek aan de baan te Nieuwe Niedorp was het juist de derde donderdag van de maand en dan wordt de onderlinge wedstrijd gespeeld; de spelers hebben een inleggeld betaald voor de prijzen, deze keer bestaande uit diepvrieskippen, worsten en taarten! Soms worden ter afwisseling fraaie huishoudelijke gebruiksartikelen beschikbaar gesteld.

Drie spelers treden aan met kolfstok en bal. Ieder heeft zijn speciale stok, kliek genaamd; de kolfstok moet immers naar je hand staan en de een heeft hem graag wat lang en zwaar terwijl een ander liever speelt met een kortere stok. De kliek loopt uit in een kleine halve maan van koper - de kolf - waarmede de bal word weggeslagen. Ook aan de speelballen moet je gewend zijn want iedere bal heeft zijn eigen geheim. Een gummibal loopt lichter en moet niet te krachtig worden weggeslagen; de sajetballen daarentegen eisen een forser aanpak en bieden ook de mogelijkheid om met effect tegen de zijkant van de baan te worden geslagen. Tegenwoordig komen de sajetballen steeds meer in gebruik; waarschijnlijk niet alleen omdat de gummiballen niet meer gemaakt worden maar vooral omdat het spel dan wat gespierder is. Er zit ook meer romantiek aan de sajetbal! Met eindeloos geduld en een feilloos aanvoelen voor de juiste verhoudingen is hij gedraaid van sajet en kundig met een huid omgeven; hij is zeer gevoelig voor warmte en kou. Een sajetbal leeft! De Kolclub te Nieuwe Niedorp telt twee afdelingen, de ene groep speelt met 'gummi', de andere met 'sajet'.

De uit-slag. De eerste speler legt heel zorgvuldig de bal opzij van de voorpaal, plaatst zich rustig in de juiste stand, voorover, de kliek in de hand met de kolf aan de bal, mikt op de achterpaal, slaat, de bal rolt naar achter. Raakt hij de achterpaal? Ja? Dan mag de speler bij de tweede slag, de zogenaamde op-slag, de bal daar op een plaats naar keuze neerleggen. Raakt hij de achterpaal niet dan moet hij de volgende slag verrichten op de plaats waar de bal kwam te liggen en dat kan natuurlijk wel eens heel ongunstig zijn.

Een partij wordt gespeeld met drie personen en ieder verricht de uit-slag terwijl achter in de baan de markeur het resultaat nauwkeurig controleert en met een stukje krijt de plaats waar de bal bleef liggen een merkteken geeft.

De op-slag. De bal moet weer naar het begin van de baan worden geslagen maar de eisen worden verzwaard. Via de achterpaal probeert de speler nu de bal zo gunstig mogelijk naar de voorpaal te slaan; wordt de voorpaal óók nog geraakt dan mag de bal zo voordelig mogelijk worden neergelegd voor de derde en definitieve slag, zo niet dan moet de speler ook hier weer slaan vanaf de plaats waar de bal is komen te liggen. Ik zag een slag van een sajetspeler waar de bal eerst de achterpaal raakte, toen schuin naar het zijschot rolde en via het voorschot naar de voorpaal. Nee, geen geluk! Haarscherpe berekening van een geoefend oog en vaste hand!

De eind-slag of punten-slag. Deze derde en laatste slag bepaalt het aantal punten. Via de voorpaal slaat de speler de bal zo ver mogelijk

De uitstekende kolfbaan in Café Prins Maurits te Nieuwe Niedorp.

naar het einde van de baan; de baan is verdeeld in 12 vakken - zes tussen de palen en zes tussen achterpaal en achterschot -; hoe meer de bal naar het achterschot loopt des te hoger ook het aantal punten. 'Vol' roept de markeur. De eerste speler boekt 12 punten. 'Poedel', ¹⁾ de tweede speler lag in een zeer moeilijke positie, moest de voorpaal rakelings treffen, mist en zijn slag krijgt geen enkele punt. De derde speler slaat net iets te fors, zijn bal raakt de achterwand maar komt 3 vakken terug; deze speler noteert negen punten. Tot vijfmaal toe worden deze slagen herhaald, daarna is de vijfslagenpartij beëindigd. Nee, vijfmaal 12 punten worden maar zelden behaald. Zó zelden dat deze topspelers op de jaarvergadering speciaal worden vermeld en in Nieuwe Niedorp is het gebruik om de namen te plaatsen op een erelijst achter glas!

Het edele spel

Deze benaming kom je vaak tegen in verslagen en toespraken. Kolven vraagt een grote concentratie, een zuiver schatten van de afstand, een geoeffende hand van slaan. De gemoedstoestand wordt onmiddellijk overgedragen op de slag en zenuwen mogen je dan ook geen parten spelen. Het resultaat staat nooit bij voorbaat vast en dit geeft aan het spel een groot verrassend element. Iedere baan heeft zijn eigen mogelijkheden maar ook moeilijkheden en bij de jaarlijkse nationale wedstrijden in september gaan vele kolvers zich eerst, in de zogenaamde voorwedstrijden, inspelen op de baan waar de clubs en leden de grote jaarlijkse prijzen kunnen behalen. Hier

gebeuren de oefenspelen van 10 partijen en dit wil zeggen 50 slagen per persoon.

Wanneer een speler 'aan slag' is wordt er niet gesproken; iedereen blijft staan, zelfs de kastelein of kelner met zijn glazen bier, alle gerucht wordt vermeden; de aandacht van aanwezigen en speler is gericht op de bal; ieder volgt hem met zijn ogen, weet reeds van te voren te zeggen hoeveel punten het zal worden. 'Wordt wel vol, Jan!' Tijdens de kampioenswedstrijden in Nieuwe Niedorp 1966 ging het bij de drie eindrivalen slechts om een paar punten. De uiteindelijke kampioen moest zijn laatste slag vanuit een zeer moeilijke, zeg maar bijna onmogelijke positie. Hij won! Een ovatie barst los voor deze prestatie. Ook de toeschouwers spelen mee!

De Nederlandse Kolfbond

De grote stuwkracht achter het kolfspel is de Nederlandse Kolfbond. Helaas is het met grote zorg bewaarde archief in de jaren 1940-1945 verloren gegaan; de toenmalige secretaris de heer M. D. Kalker was jood en werd het slachtoffer van de Nazis, met al zijn bezittingen verdween ook het archief van de bond.

Opgericht op 13 mei 1885 door dokter G. C. van Balen Blanken heeft de Nederlandse Kolfbond de spelregels vastgelegd en de afmetingen van de banen. De algemene kampioenswedstrijden in september eisen van het bestuur ieder jaar een zorgvuldige voorbereiding; prijzen worden beschikbaar gesteld in allerlei variaties vanaf de kampioensprijzen voor de winnende club en voor de individuele speler met het hoogste aantal punten tot dagprijzen, verrassingsprijzen en prijzen voor junioren d.w.z. voor die spelers die voor het eerst in de grote wedstrijd meekolven.

Ofschoon de leden naar gelang hun prestaties in de loop van het jaar ingedeeld zijn in klassen - van superklasse tot en met de vierde klas - kent de deelname aan de nationale wedstrijd geen enkel verschil. Iedere club maar ook iedere speler kan meespelen met dien verstande dat van de clubs drie vertegenwoordigers optreden als korpspelers.

Vanaf de oprichting van de bond is de tweede maandag in september het jaarlijkse kolfteest, de vrijdag daarvoor beginnen reeds de wedstrijden; het is kenmerkend voor dit grote samentreffen van de kolvers dat deze dag wordt gezien als een feest, een genoegelijk en sportief samenzijn volgens een traditioneel geworden ceremonieel. De kolfteesten hebben een eigen stijl. De burgemeester ter plaatse verricht de officiële afklap, hoofdbestuur en afgevaardigden van de bond worden ontvangen op raadhuis of stadhuis, tijdens de jaarvergadering van de leden worden de overleden kolfbroeders

herdacht en het wel en wee van de bond krijgt alle aandacht. Het feest wordt besloten met de uitreiking van de prijzen door de voorzitter van de Nederlandse Kolfbond. Dit alles echter ter omlijsting van de grote krachtmeting tussen clubs en individuele kolvers. Volgens het jaarverslag 1965-1966 telt de bond momenteel 25 verenigingen verdeeld over 19 banen. Het aantal leden in totaal bedraagt 655 waarvan 411 gummikolvers, 133 sajetskolvers en 111 nietkolvers. De kolfbond is aangesloten bij de Nederlandse Sportfederatie en bij de Sportraad voor de Provincie Noord-Holland. Te Noord-Scharwoude, Oudkarspel, Berkhout en Nieuwe Niedorp zijn ook clubs voor dames die het kolfspeel wekelijks beoefenen maar de statuten van de Nederlandse Kolfbond laten nog niet toe dat zij officieel lid kunnen worden; wijziging van statuten wordt in het vooruitzicht gesteld. De Nederlandse Kolfbond functioneert zeer dynamisch.

Toekomst van de kolfsport

We constateren dat het kolfspeel, dat in het begin van deze eeuw nog beoefend werd in Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland en Friesland, nu vooral in West-Friesland een laatste toevluchtsoord heeft gevonden. Behalve de clubs te Koog a.d. Zaan, Krommenie, Wormer en Alkmaar, behoren de overige verenigingen tot ons gewest. ²⁾ Zouden de oude stieken, gummiballen en sajetballen ook in Noord-Holland alleen nog maar als curiositeiten worden bewaard door kinderen en kleinkinderen dan is dit eeuwenoude Nederlandse spel uit de geschiedenis verdwenen want het wordt verder nergens ter wereld beoefend. Er is echter volstrekt geen reden tot pessimisme. Tot nu toe is in de bestaande verenigingen een redelijk toetreden van jongere leden, de animo onder de dames wordt steeds groter, de onderlinge geest is uitstekend, de deelname aan de jaarlijkse kolffeesten blijft goed en de prestaties van de kolvers worden steeds beter en dit laatste wijst erop dat het kolfspeel intensief wordt beoefend.

Deze eeuw zullen de kolvers de stiek aan de bal houden maar er is één schaduw; blijven de banen behouden? Ik lees in het jaarverslag 1965-1966: 'Een droevig bericht kwam op 14 februari 1966 tot ons. Het hotel 'De Roode Leeuw' te St. Maartensbrug brandde tot de grond toe af waardoor de baan van 'De Schoone Twaalven' ook verloren ging.' De vereniging te Koog a.d. Zaan heeft ook niet meer de beschikking over een baan en kolft nu te Krommenie. Het algemeen bestuur zal in de toekomst ongetwijfeld wegen moeten vinden om het behoud van de banen te verzekeren of nieuwe kolfmogelijkheden te scheppen. Te Berkhout biedt het dorpshuis

de noodzakelijke accommodatie dank zij het initiatief van de burge-meester-kolver P. Beemsterboer Azn.

Wat is de reden dat die kolfbaan blijft trekken? De rustige concentratie van de spelers; de verrassing van iedere slag; of de sfeer van vriendschap, die er heerst . . .? Kolven is een boeiende sport.

¹⁾ poedelen is een fout maken; poedel: fout of misslag.

²⁾ overeenkomstig het jaarverslag van 1965-1966 worden de volgende verenigingen genoteerd: Alkmaar ('Alkmaar I en II'); Andijk-West ('Onder ons'); Barsingerhorn ('Barsingerhorn' en 'K.V.P.');

Berkhout ('De Ridder St Joris'); Binnenwijzend ('De Roos'); Bovenkarspel ('Sta vast'); Hem ('Onder ons'); Hoogwoud ('Niet klappen'); Koog a.d. Zaan ('Zaanstreek' en 'Mik Wis'); Krommenie ('Onder ons' en 'T.O.G.I.D.O.');

Nieuwe Niedorp ('Over de helft' en 'S.O.S.');

Noord-Scharwoude ('Ons Genoegen' en 'Vriendenkring');

Oostwoud ('Ons Genoegen');

Oudkarspel ('Onder vrienden');

St. Maartensbrug ('De schoone twaalfen I en II');

Spanbroek ('De vier enen');

Venhuiszen ('Kan tegen verlies' en 'Aan is winst');

Wognum ('Houdt maat');

Wormer ('Ons Genoegen');

Wijdenes ('Onder ons');

Zuid-Scharwoude ('Gezellig samenzijn' en 'Op maat I en II').

Twee clubs in dezelfde plaats wil zeggen: één club van gummikolwers en één van sajetskolvers.

Kolfclub van dames: Berkhout ('De Ridder St Joris');

Noord-Scharwoude ('Tot ons plezier');

Nieuwe Niedorp ('Altijd weer anders');

Oudkarspel ('Onder vriendinnen').